

AHMET ATEŞ
YOL ÜZERİNDE DÜŞÜNCELER
TARİH, DİN, SİYASET

*Beni çocukken bile karşılarına alan, söz söyleyip
söz dinleyen, bana bir bilgeymişim gibi davranan
Hıdır Abdal Ocağı'ndan Seydo Dede (Seyit Yeniay,
Akkuyu/Sulakyurt) ile Garip Musa Ocağı'ndan
Arap Dede'nin (Ahmet Güngör, Afşar / Kalecik)
ulu anılarına saygıyla!*

1. GEÇMİŞTE DÜZENLİLİKLER, FARKLILIKLAR OLUŞTURMAK

11

2. YAZI VE SÖZ

27

3. GÖÇEBELİK, YÖRÜKLÜK, TÜRKMENLİK

43

**4. TÜRKMENLERİN BOYLAR BİRLİĞİ, BOYLARI,
BOYALTI TOPLULUKLARI**

79

5. TÜRKMEN BOYLARINI BULMADA GENELGEÇER BİR YÖNTEM

103

6. GÖÇEBE TOPLULUKLARIN YAŞAM DÜNYASI

129

**7. GÖÇEBELİKTE ARTAKALAN TOPLULUKLARI
YERLEŞTİRMENİN SONUÇLARI**

199

8. YOLUN UYGULAMALARININ GÖSTERDİKLERİ

301

9. OCAK ALEVİLİĞİNİN DÜŞÜNCESEL BOYUTLARI

351

SONUÇ

545

KAYNAKLAR

573

DİZİN

585

1. Geçmişte düzenlilikler, farklılıklar oluşturmak

Giriş yerine:

*Bir vakte erdi ki günümüz
Yiğit belli değil mert belli değil*

≈

Yaklaşık 16. yüzyıldan bu yana yaygın olarak yazılıp dillendirildiği gibi insan zihni bir olayı, bir olguyu kavramak için düzenlilikler oluşturmaktadır. Oysa tek başına ya da baskın olarak oluşturulan düzenlilikler gerçeği kısıtlı bir yönüyle insana sunmaktadır. Gerçeğin daha geniş olarak kavranması için olaylarda olgularda başka bakış açılarının da devreye sokulmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu açıdan gerçek düzenlilikler dışında düzensizlikler, farklılıklar, akışlar, bir seferlik oluşlar yönünden de irdelenmelidir. Bundan dolayı çabamız “... alışkın olduğumuz kavramların ve tepkilerin eleştirisinde ilk adım, çemberin dışına çıkarak ya yeni bir kavramsal sistem, örneğin en dikkatlice ortaya konmuş gözlemsel sonuçlarla çatışıp, en inandırıcı kavramsal ilkelerle uyuşmayan yeni bir kuram icat etmek ya da bu sistemi bilimin dışından, dinden, mitolojiden, bu işleri beceremeyenlerin düşüncelerinden ya da çılgınların derbederliğinden devşirmek olacak”¹. (Feyerabend 1991: 71.)

¹ Bu metinde üniversitede pek yaygın olan alıntı gösterilmeden dolayı aktarma biçimini sık kullanmayacağım. Çünkü bu tür aktarmaları kaynaklarıyla karşılaştırdığımda bir dizi sorunla karşılaştım. Her şeyin iyi niyetle, dürüstlükle yapıldığını kabul etsem de, 1) bağlam ve anlam farkları, 2) yanlış anlamalar, 3) ana metinden alınan parça dolaylı aktarılırken aktarılan bilgilerin metindeki yerlerinde belirsizlikler, 4) kaynak metnin dilindeki bozulmalar, 5) kaynağın havasının uçması... sorunlarıyla ilgelenmek okuyucuyu fazladan yoruyor. Dolaylı aktarmadan kasıt şu: “*Ahilik, (...) şehir*

Oluşturulan insan zihni buradaki vurgu gereği en başından bir düzenlemedir. Bunun bir tarihi, toplumlar içinde yaygınlaşması, normalleştirilmesi vardır. Bu tarihte, insanlığın tek bir zihne, zihinsel işleyişe kavuşturulması belli çevrelerce istenmektedir. Bu çevreler elbette böyle bir insan toplamının oluşturduğu dünya sisteminden sayısız yararlar elde etmektedir. Bu düzenleme sadece çıkar sahiplerinin elde ettikleri yararlar açısından açıklanamaz. Düzenlemeyi bir ideoloji olarak benimseyip onu hiçbir maddi çıkar elde etmeden edemedi savunanlar, işleyenler, geliştirenler de vardır. Althusser 1967 yılında kendine sorar: “... *Aydın olarak bu dünyada neyiz? Zira, sonuç olarak, bir aydın, belirli bir tarihin ve işbölümü içinde bu rolü ve at gözlüklerini bize veren bir toplumun ürününden başka nedir ki?...*” (Althusser 1984: 17). Böylece inançlar, ideolojiler, bilimler, siyasetler, kuramlar alanına girmiş oluruz. Ora-

halkı ile göçebe halk arasında bir köprü vazifesi görmüş, sonuçta şehirli ve göçebe dini hayatı bir ölçüde bünyesinde birleştirmeyi başarmıştır (449) Sarıkaya, Tarihi Arka Plan, s. 189.” (Üçer 2005: 149.) Burada Üçer’in kitabında tırnaksız verilen kesimin bağlamını anlamak için dipnotta gösterilen yere baktığımızda –bazı metinlerde saatlerce dedektiflik yaptığımızda– en azından bağlam farkları buluyoruz. “*Bütün meslek kollarını bünyesinde toplama özelliğine binaen Anadolu’nun en ücra yerlerine kadar örgütlenerek şehir halkıyla göçebe halk arasında bir köprü vazifesi gören Ahilik, Anadolu’da şehirli ve göçebe dini hayatını bir ölçüde bünyesinde birleştirmeyi başarabildiği ve diğer zümrelerle ilişkileri bağlamında dönemin popüler din yapısıyla ilgili bize önemli ipuçları verecek niteliktedir.*” (Sarıkaya 2003: 189.) Üçer’in dolaylı aktarımında Sarıkaya’nın ihtimalci ve olanaklı yaklaşımı kesin bir yargıya en azından kesinlikçi bir anlayış eğilimine dönüşmektedir. Örneği rast gele seçtim ve Üçer gerçekten sadık bir dolaylı aktarma yapmış. Tabii ki doğrudan alıntı da bu sorunlardan tamamen kurtulmuş değil. En azından anlatma biçimi ve metnin havasına sadık olduğundan karşılaştırmacı bir zihin ilk yazarla son yazar –aktaran– arasında çoğu zaman kolayca dolaşabilme olanağına kavuşur. Bu da az bir şey değil.

larda biliminsanlarının çoğunun ve çokluğun bir üyesi olarak insanın anladığı “nesnellik” yoktur ki. Böyle olunca da hiçbir alanı o alanda çalışanlara tamamen terk etmemek gerekir. Uzmanlığın mutlakçı egemenlik arzusu toplum hayatında faşizm olarak kendini gösterir. “... bilim üzerinde, yalnızca filozofların kafalarında değil, aynı zamanda bilim adamlarının kafalarında da yanlış fikirler var. İlerlemeyi sağlamak yerine, gerçekte ‘epistemolojik engeller’ (Bachelard) olan sahte apaçıklıklar (evidences) Bunları²], ileri sürdükleri hayali çözümler altında örttükleri gerçek sorunları (Tez 9) göstererek eleştirmek ve yok etmek gerekir.” (age. S. 26)

Bu gidişte kısaca teklikler yaygınlaştırılıp toplumlar üstü bir kapsayıcılığa kavuşturulmak istenmektedir. Burada elbette bilinçler özneler kadar onların tasarımı ve eylemlerinden aşkla etkilenen kişiler onların oluşturdukları toplumlar da pay sahibidirler. Toplumların bu etkilenişleri bir açıdan tek anlayışlı bir dünyanın kolayca kuruluşuna kendiliğinden destek vermektedir. Etkilenmenin özneler tarafından sağlanan kesimiyle etkilenenlerin yaygınlaştırmaları iç içe girerek bulaşan bir düşünce, uygulama, bir yaşam tarzı toplumlar üstü bir yaygınlık kazanmaktadır. Burada kendiliğindenlik gibi görünen olgu bir zihin modelinin, bir tasarımın, bir uygulamanın, bir biçimin, bir düşüncenin kişilerce benimsenip kolayca özümsemişiyle işlemektedir. Bir olay, bir olgu, bir görüngüde neyin ne kadar –özne nesne açısından– etkili olduğu böylece belirsizleşmektedir. Çünkü bir akış içinde öznenin nesneye, nesnenin özneye dönüşümü yöntemli bir irdelemeyi yalpalattırmaktadır. Yine

² Büyük harfle başlanmış. Yazım biçimine hiç dokunmadım. Türkiye yazınında virgül kullanma düşkünlüğü ve bunun getirdiği sorunlar üzerinde düşünmek gerekmiyor mu? Hele okuduğumuz metin Türkçeye çevrilmiş bir metin ise.

de kendiliğindenlik gibi görünen olgu yaygınlığı ve kapsayıcılığı açısından daha yakın bakışlara, daha farklı bakışlara uğratılmalıdır. *“Düşünce ile hayat (yada gerçeklik) arasındaki temel, yok edilmez farkın bilgisi, düşünce ve hayatta her türden bilgeliğin başlangıcıdır. Burada hakiki bağ, sadece ve sadece, farklılıktır.”* (Feurbach 1851: 458 –aktaran Lenin 1976: 68.) Bu yaklaşımda sosybilimler, insanbilimleri, doğabi-limleri alanlarında toplumu, insanı kavramaya çalışan bütün çabalar tartışmalar daha ilk elde bize akrabadır. Alevi topluluklara yaklaşırken Louis Dumont’tan dolayı da olsa bahsetmek bir zihin borcudur. *“ ... Dumont’un yöntemi önce bütünsel taslağı, toplumsal–kültürel öğrenin geleneğin içinde değerlendirilmesine göre oluşturmakta ısrar eder. Bu bütünleştirme isteği Maussçu ‘bütünsel toplumsal görüngü’ kavramıyla, Annales Okulu’nun ‘bütüncül anlayış’ıyla, yapısalcı Marksist ‘toplumsal oluşum’ kavramıyla ve Wittgenstein’in ‘yaşam biçimi’ olgusuyla birtakım benzerlikler taşımaktadır. Bu yaklaşım, yaygın yanlış anlamının aksine, karşılaştırmaya karşı değildir. Bütünlükler oluşturulduktan sonra apaçık karşılaştırma gelir ve bütün taslakların, değerlendirme sistemlerinin ve ilişkilerdeki hiyerarşilerin diyalektik karşı koyuşunu gerektirir. Benzerlikler kadar niceliksel farklılıkları da ortaya çıkarır ve bu ikincisini vurgularken uygarlık yeğlemelerine de duyarlıdır.”* (Tambiah 2002:173.)

Alevi topluluklarda anlaşılması gerekenlerden biri de en azından 1500’lerden bu yana işbaşında olan *“kendi kendini kulluklaştıran, kendi boğazını kesen halk, özgürlük ve kulluk seçeneği karşısında bağımsızlığını terk edip boyunduruğu kabul etmiş ve bu kötü duruma razı olmak şöyle dursun, onu arzulamıştır”* (Boétie 1995:25) gibi durumlar, tavırlar olmalıdır. Bu yönde bir bakışı olmayan bir yazı bir görüngüye belki

de bir gölgeye övgüyü geçemez. Övgü güzeldir. Fakat bir kültürün, bir dinin, bir zihinsel işleyişin... yerilecek –ah yargılar, değerler!– yönleri de her zaman bulunur.

Tekçi bir yaklaşıma göre ikici –düalist– bir yaklaşım bile gerçeği daha geniş kavrar. Aleviliğin içine düşürüldüğü durum kesinlikle ve öncelikle alevi kişilere bağlıdır. Yolun onun süreklilerinin en genelinde dünya-bakışında zerre sorun yoktur. Hiçbir dinden, felsefeden, politikadan... onu ilk oluşturanlardan tüm zamanları kavrayıp kapsayacak bir ilk ve son model beklenilemez. Alevilikten bunu beklediklerini gizleyen, ama kendi terk edişlerindeki gönüllülüğü, arzululuğu hiç hesaba katmadan “yol ömrünü doldurdu” kuramları oluşturanlar eleştirilmeden liberal küresel “kurtulmuş bireyci”lerle hesaplaşılardan kentte yeni koşullarda alevi topluluklar oluşturmak mümkün değildir. Bu idealist metafizikçilik yoldan yolun ululularından ısrarla şunu sormakta: Madem büyüktünüz, uluydunuz o halde neden yok oldunuz?.. Bugünkü yolu terk ediş böylesi felsefelerden ve yöntemlerden beslenirken dünyacı, toplumcu, bilimci görünmektedir. Yolun kendisi gibi eksikli gedikli korkuları, endişeleri, hayalleri, umutları, arzuları... olan insanlar tarafından kurulup izlendiğini dışlamaktadırlar. Yolun bir insanlar, bir topluluklar işi olduğunu unutmaktadırlar... Zor dönemlerde bile yolu terk etmeyen insanların yanında bu modernliğe, iktidara, o iktidarın yetiştirdiği yol cellatlarına teslim olanlar da vardır. Bugün bunlar dünden kat kat fazladır ki yol terk edilmiştir. Bugün dünya nimetleri ve iktidarın bir yerinde olmanın verdiği tatmin arayışlarında olanlar çoğunlukta olmalı ki alevilik, dar günlerde yoksulların umudu, toplulukların ışığı, demi devranı kendi haline bırakılmıştır. Bugün bunlar sayıca çok çokturlar ki yolu gönüllerinden silemeyen, tarihin hiçbir döneminde dinlerini inanışlarını bu derece saklı yaşamayan insanlar

düzen partilerine, düzen derneklerine, düzen şirketlerine o dönemlerin kendi kişisel üç kuruluşluk çıkarları için pazarlanmaktadır. Sanki alevilik varmış ve bunun sözcüleri onlarmış gibi pazarlanmaya çalışılmaktadır. Çünkü “yolsuzluk” onlarda, inançsızlık onlarda, küresel liberalizmin dünyabakışı, bireye bakışı, topluma bakışı, doğaya bakışı, devlete bakışı onlardadır. Yol üstünde yürüyeni olursa yoldur. *“Siyaset felsefesinin temel sorusunun hala Spinoza’nın ortaya koyduğu (ve Wilhelm Reich’in yeniden keşfettiği) soru olmasının nedeni budur: ‘İnsanlar neden kendi kullukları için inatla, sanki bu kendi kurtuluşlarıymış gibi savaşıyorlar?’ İnsanların ‘daha çok vergi! daha az ekmek!’ diye bağırma noktasına gelmeleri nasıl mümkün oluyor? Reich’in söylediği gibi, hayret verici olan şey bazı insanların çalması, diğerlerinin greve gitmesi değildir, daha ziyade, aç olanların muntazam bir şekilde çalmaması ve sömürülenlerin sürekli olarak grevde olmamasıdır: yüzyıllarca sömürüldükten sonra, insanlar aşağılanmaya ve köleleştirilmeye nasıl tahammül edebiliyorlar, hem de aşağılanma ve köleliği sadece başkaları için değil, kendileri için de istedikleri bir noktaya kadar? (...) Arzu asla aldatılamaz. Belki çıkarlar aldatılır, onlar idrak edilemez ya da onlara ihanet edilir, ama arzu değil. Reich’in feryadının sebebi budur: hayır, kitleler kandırılmadı, onlar faşizmi arzuladılar, ve açıklanması gereken de budur...”* (Deleuze–Guattari 2012: 47, 48, 342.)

Bilim biliminsanları filozoflar siyasetçiler... – korkma virgülsüz de karışmazlar– biraz da miras aldıkları gelenekten dolayı bir genelleme bir soyutlayıp evrenselleştirme bir olguyu toplumsal olanlarını da evrenin bütün yıldız sistemlerinde o sistemlerin gezegenlerinde o gezegenlerin her yerinde ve her toplumunda her gezegende insan türü yaşarmışçasına birleştirip genelgeçerleştirirler. Bu yöntemde bilginin kendisi onu tez-

leştirenin bakışındaki altüst düzenli –hiyerarşik– oluşun yapısını taşır. Bu “genel” olarak aydınlanmanın, kar-tezyen felsefelerin özelinde ise başta pozitivizm, pratik akılcılık, pragmatizm, doğalcılık, Feurbachçı toplumsuz antropolojik ilkecilik... sanayici uygarlıkların bir kanse-ridir. Bunlara göre evrensel bilgi en üstte yerel bilgi en altta yer alır. Akademi bir bilgi üretim fabrikası olarak üstte tekbir kalmalıdır. Her şey işbölümü ve işbölümü-nün bölümü gereği uzmanına bırakılmalıdır. Düşünce uygulama düzenleme üsttekilere alçak hayat alttakile-redir. Yerel, dinsel, geleneksel, efsanesel, yöneten ola-mayan erksiz iktidarsız şirketsiz kurumsuz insanın bil-gisi bir hiçlik olarak yok sayılmalıdır. Bu uzman olma-yanların bilgisi hele bilgi üretim fabrikalarının tarzı dı-şında bilme yöntemleri ya da yöntemsiz bilgilerle var oluyorsa onların varlığı ve çokluğunun reddi yok sa-yılması açıktan becerilemiyorsa görülmemiş sayılarak itibarsızlaştırılarak yanlış önemsiz geçersiz gülünesi bir duruma düşürülülerek yapılır. Yerellik merkez anlayış-lar dışında kaldığından hükümsüzdür arada bir olandır düzensizdir önemsizdir geneli evrensel kanunları kural-ları tezleri bozamaz. *“İyi birer pozitivist olan Tylor ve Frazer, eski insanlığın büyüsel–dinsel hayatını, çocuk-su bir ‘batıl itikatlar’ yığını olarak kabul etmekteydiler: bunlar onlara göre atavik [atavic, atavique: atalardan gelen, ceddi] korkuların veya ‘ilkel’ salaklıkların ürü-nüydü. Fakat bu değer yargısı olgularla çelişmektedir. Eski insanlığın büyüsel–dinsel tutumu, insanın Kozmos ve kendisi karşısındaki varoluşsal bir bilinçlenmesini açığa çıkartmaktadır. Bir Frazer’in bir ‘batıl itikat’tan başka bir şey görmediği yerde, bir metafizik kendini çoktan dışa vurmuştur; hatta bu metafizik kendini iç içe giren kavramlardan çok, simgeler aracılığıyla belli etse bile bu böyledir: bir metafizik, yani Gerçeğin bütüncül ve tutarlı bir kavranışı –ve ‘insani hayvanın doğa kar-*

şısındaki' aynı ve temelli hükmü altında olan bir dizi içgüdüsel hareketler değil-. Böylece onları ayıran 'tarihi' soyutluyarak, bir Okyanusya simgesiyle bir Kuzey Asya simgesini karşılaştırdığımızda, kendimizi böyle bir işi yapmaya hak sahibi olarak görmemizin nedeni, bunların her ikisinin de aynı 'çocuksu zihniyet'in ürünleri olması değil de, bizatihi simgenin bir sınır-konumun imgesini ifade etmesidir." (Eliade 1992: 213.)

Alevilik, alevilikler, gücün başka yerde aranması

Bunlardan dolayı, en azından bunlardan dolayı bildiğimiz ama bildiğimizi bilmediğimiz bir genelleme olan büyük harfli Alevilikten kurtulmak gerekiyor. Çünkü bir tek alevilik yoktur. Tek olmak çoğunlukla Tanrı kaynaklı kitaplı dinlerin iddiasıdır. Bir tek olmak, üzerinde sayısız tartışmalar ve işlemler sonucu oluşturulan devlet dinlerinin kanıtlanamamış iddiasıdır. Onun için teologlar, tarihçiler, sosyologlar, antropologlar medrese İslamı, halk İslamı, Türkiye İslamı, İran İslamı... gibi ayrımlara hiç de istemeden başvururlar. Birlik düşüncesi aleviler arasında T. W. Adorno'nun yeniliğe teslim olma ve bütünleşme ideolojisi dediği şey gibi hiç durmaksızın işlemektedir: *"Öznenin çözülmesi, kendini durmadan değişen bir aynılığa teslim etmesiyle doruğa çıkmaktadır. Kişiliğin bütün sağlamlığını yok eden bir süreçtir bu. (...) İnançsızlık ve kimlik eksikliği, her türlü duruma marazi uyarlanma eğilimi, yeniliğin uyarımıyla gerçekleşen hallerdir ve yenilik de sadece bir uyarım olarak artık uyaramamaktadır. (...) Bütünleşmenin bile birbirini imha eden iktidar gruplarına bölünmenin ideolojisi olduğu açığa çıkmaktadır şimdi. Bütünleşmiş kişi, yitip gidiyordur."* (Adorno 2000:247-249).

Alevilik üzerine düşünürken, konuşurken alevilikler kavramını kullanmaya başlamalıyız. Çünkü İzmirli bir Tahtacının aleviliği ile Malatyalı bir Türkmenin, Bin-

göllü bir Kürt'ün, Ovacıklı bir Zaza'nın, Sarioğlanlı bir Avşar'ın... aleviliği farklılık göstermektedir. Bu çokluk inancın kendisi tarafından da bilinir tanınır: süreklilik kavramı. Elbette bu alevilikler arasında benzerlikler, düzenlilikler, aynılıklar bulmak kurmak da gerekir. Düzenlilikler zaten bulunur da. Bu eylemde önemli bir nokta “ *birinci Hintliler, budistler, manîşestler bedenden kurtulmak ve duyular dünyasından kopmak arzusuyla birbirlerine benzeyebilirler ama burada söz konusu olan şey, bu ortak ögenin diğer toplumsal olgulara nasıl bağlanmış olduğunu bilmektir.*” (Pritchard 1999: 141) olmalıdır. Aleviliklerde buna süreklilik denir. Bu somutluklar, farklı tarihler farklı coğrafyalar farklı dillerle birçokturlar ve bir zihin yaratısı olarak soyutlanarak genelleştirilerek ad konulur: Yol. “*Yol her şeyden uludur.*”

Belli baskılar altında kalarak özellikle iktidarların alevileri bir alevilik tanımına zorladıkları dönemlerde farklılıklar yokmuş da sanki bir tek alevilik varmış gibi değişik kaygılarla görünmek davranmak günümüze bin çabıyla devredilmiş aleviliklere daha da zarar verecektir. Onları daha da ufalıyacaktır. Çünkü kitapsal olmayan bir din tanımlanamaz. Çünkü kitaplı dinler de tanıma pek gelmezler. Yazı ve kitap başlıbaşına bir tanımlama çabasıdır. Belirleme çabasıdır. Çünkü devlet ya da onun bir kurumu tarafından çoklukların dinleri baskı ve yönlendirmeler, ödüllendirmeler ve övgülerle resmi dinle birleştirilmek ve devletin topraklarındaki iktidarın doğru dinini tekleştirmek için tanımlanır. İlahiyat fakülteleri, dinsel vakıfların okul ve kursları, imam hatip okulları, “din ve diyanet” işleri... bunun için vardırırlar: tanımlamak, tektipleştirmek. Böylesine örgütlenme, böylesine güç böylesine sermaye büyüklüğü bile bu tekçiliği yaratmaya yetmez. 2012’de bir tv. programında bir öğretim üyesi Türkiye’de tekkelere gidip

kurban kesenleri “İslamı bilmemekle” tanımlıyordu. Kurban kesme, evliya türbelerinde mum yakma, dallara bez bağlama, kutsal pınarlardan su getirme “bidat”tı. Neyin bidatı? Temelde kökte var olan bir teklik var da tekkeye gidip kutlu su içmek mi tek olan dine onun saflığını bozan bir yenilik getirme eylemi? Zaten bu devletli medrese kitap yaklaşımı tarihseldir. Yani aleviler kitapçı yaklaşıma göre cahillikten dolayı, İslamı bilmemekten dolayı, göçebe cahilliğinden dolayı alevileştiler. Bu yüzden “göçebe Türkmen Hanefiliğine alevilik” denir. Göçebeler İslamı bilselerdi kesin göç katarlarında bir devenin sırtına minare bağlayıp cami kurarlardı...

Yazıyı kullanmayan toplulukların yani sözlü kültür topluluklarının dinlerini tanımlamak onları yazının ve altı üstü uygarlıkların dünyasında egemen dine göre belirlemektir. Bu da gerçeği kavramamak, hakkın ve hakikatin dinine bir vedadır. Çünkü tanımlama ölçüsünde kullanılan birim –ölçüt–ler egemen ve başka bir dine aittir. Alevilikler onu tekçi ve yalnızca teolojik –hangi?– bir tanımlamaya zorlayan dünyadan başka bir dünya olduğundan neyse o kalmalıdır. *“Bu güçlerin [öteki dünya sakinlerinin bilinç ve istem sahibi olma gibi öznel niteliklerle donanmış güçler]her birini tek tek ele aldığımızda, başlı başına bir öznellik oluşturmalarını görürüz. Ancak, dikkat edilmesi gereken başlıca nokta, bu güçlerin, hiçbir halde son bir karar mercii oluşturacak şekilde tek bir öznellikte toplanıp bütünleşemedikleridir. Bu güçler aynı gerçekliğin farklı görünüşleri değillerdir. Bunlar, bir araya gelmeleri a priori olanaksız olan farklı gerçekliklerdir. Bu, yaban düşüncenin belkemiğini oluşturan ayrımcılık ve çoğulculuğun prensibidir...”* (Akal 2005: 61–Gauchet’nin makalesi–).

Bu yüzden bu yazıda alevilikler üzerinde durulacaktır. Hatta Tahtacı, Avşar, Çepni aleviliklerinden (süreklilerinden) söz edilecektir. Bu yaklaşım öznel bir seçme değil alevilikler gerçekliğinin bizzat kendisi tarafından da anlaşılmasını arzulayan bir zihnin içine itildiği mantıksal bir zorululuktur. Elbette metinde ele aldığımız öne sürdüğümüz yorumladığımız örnekleri eksiksiz mükemmel işlemek gibi bir yeteneğimiz ereğimiz amacımız yok. Bu hareket noktalarını sadece bir bakış açısıyla yazmak istiyoruz: Yol her şeyden uludur.

Bu bakış bilimselliğin o katı efsanesel nesnelliğini bozacak mı? Hiçbir bilimde hiçbir biliminsanında o hiçbir zamanda var olamamış “nesnelliği” göremedik. Bilimi yapan insansa sırf bu öncül özellikle Türkiye’de iman edilen nesnelliğin olabilemeyeceğinin kanıtıdır. O ise bu imanın yoğun olduğu her yerde her zamanda vıcık vıcık bir öznellik kişiye görelik inanççılık ereççilik siyasallık ideolojilik... insana ilişkin ne varsa bol kepçeden herkese sunulur. Elbette böylesi bir tutum –tarafli nesnellik– başta alevilik yazarları tarafından alışılmadık, soğuk karşılanacaktır. Bilinçli ya da kendiliğinden Alevilik, Alevilik–Bektaşilik ya da Alevibektaşilik yazılsın böyle yazmakla alevilikler gerçeği ortadan kaldırılmış olamayacaktır. Böyle yazarak iktidarlar karşısında bir bütünlükten kaynaklanan büyük bir gücün temsilcisi rollerini oynamayı pazarlıkta el güçlendirme kurgularını en başta hükümetler yutmadığı gibi bizzat o yazıları düzenler de yazılarına inanmamaktadırlar. Hem siyasal pazarlıklarda etkili olan rol kesmeler diplomasi siyasal taktikler kurnazlıklar değil görüşmelere gelmeyen gerçek güçlerdir. Birinciler sahnede görünmeyen gerçek güçlerin maskeleri kuklalarıdır. Maske Kürtleri temsil eder. Maske aleviler o masada oturuyormuş gibi gösterir. Bu maskeyi taşıyan kişinin Cin Ali olması hukuku çok bilmesi aydın olması yıllardır dernekçilik va-

kıfçılık yazarlık yapmasının önemi yoktur. Dinleyenler maskeye değil onun simgelediği gerçeğin gücünün Abant'lardaki etkisine bakarlar. Bir maske direnen bir halkı işaret ediyorsa onu yüzüne yerleştiren herkesi uçurur. Onu yüzüne koyan herkes direnişin gücü kadar güçlüdür. Kimse maskelinin ince mi çelimli mi olduğuyla ilgilenmeden orada olanın anın Battal Gazi'si olduğunu apaçık bilir. Biz hala Chiapaslı Markos'un karberesinin altında nasıl bir yüzün olduğunu mu merak ediyoruz? Bir EZLN insanının böyle bir merakı zerre yoktur. Onlar bilir ki o yüzü olmayandır yerlilerdir militalanlardır silahları tutan insanların ellerinin simgesidir...

Muktedirle oyunda kendi kalabilme siyaseti

İktidarlar en azından beş yüz yıldır alevilerin gerçekte ne kadar zayıf ama taşıdıkları kudretle –gizil, potansiyel güç– ne kadar güçlü olduklarını biliyor. Alevilik ya da yol her şeyden önce gerçeğe dayanır. Role rollere değil. Bir dayanak noktası yüksek bir gizilgüç –potansiyel– yaratır. Bu kudret olarak adlandırılabilir. Onun için Arşimet'e *“bana bir kaldıraç (dayanağı) verin dünyayı kaldırayım”* dedirtilir. Onun için aleviliklerde her hayırı çağırmanın hayırlı istemenin noktası olarak “gerçe hö! –gerçek odur, gerçek Tanrıdır, Tanrıdan gelir, gerçeğe niyaz edelim (Kalecik Avşar Süreği)– hatırlatılır ve yükündürülür.

Bu yaklaşımı daha 1920'ye gelinirken alevilikler Anadolu, Şam, İran, Irak, Makedonya, Bulgaristan...’da dipdiri iken anlayan bir gözlemci de F. W. Hasluck’tur. *“(...) ‘Kızılbaş’ dini³] sorununun, en sonunda bu di-*

³ Alevilik üzerine yazan birçok Batılı yazar rahatlıkla Kızılbaşlık, Bektaşilik, Nusayrilik, Ezidilik, Tahtacılık... üzerine yazarken “din” kavramını kullanır. Burada yanlış bir çeviri yoktur. Religion kelimesi en azından ingilizce, almanca, fransızcada din anlamına

nin, Şii dini çeşitli mezheplere sapkın akımlara bölündüğü için Şii olarak sınıflandırmasıyla sona erdirilebileceği düşünülmemelidir. Sir Charles Wilson Anadolu kızılbaşlarının dinini, ortodoks İran Şiiilerinin diniyle değil, daha ziyade Suriyeli Nusayrilerin diniyle karşılaştırır. Özellikle Tahtacılar hakkında konuşan Bent, onların dinini Nusayrilerin ve Yezidilerin dinleriyle aynı sınıfa yerleştirir ve von Luschan ile Oberhummer aynı fikirdedir. Bu dağınık ve muhtemelen türdeş olmayan toplulukların dinlerinin özdeş olması beklenemez. Fakat bilginin şu andaki muğlak durumunda, daha kesin bir sınıflandırmaya girişmek, faydasız olmaktan daha da kötü olacaktır.” (Hasluck 2012:131.)

geliyor. Burada yanlış bir anlayış da yoktur. Çünkü bahsedilen inanış, inanç, ibadet, dünyaya ve insana bakışlar... teolojik açıdan da ayrı bir din oluşturur. Sorun alevilerde bu kavramın kullanılmasıdaki korkulardır: çünkü binlerce yıldır yasaklı olan bir dinin inananları tabi oldukları devletin dinine göre devletin o dini anlama tarzına göre “biz de müslümanız” demiştir. Evet gerçeği demiştir. Takıy(y)e ile söylemiştir. Takiyede murat yalan değil gerçeği harcamamak heder etmemektir. Çünkü gerçekte müslümanlıkların çokluğu bilinerek bir konum seslendirilmiştir. İkinci sorun da bir aleviliğin kendini nasıl adlandırıyor oluşudur. Bir alevilik kendini mezhep olarak tanımlıyorsa, İmam Cafer mezhebi olarak adlandırıyorsa bunu kimse “teolojik” vb. açılardan düzeltmez. Virani “tarıkım bu hakikat Ca’feriyem/ Veli Kazım dinimdir bu serada/” (Virani 1959: 147) dediğinde bunu düzeltmeye hangi muktedirin mülk sahibinin bilgi sahibinin gücü yetebilir? Yine diğer adlandırmalar sürek, tarikat, yol, din için de bu düzeltilemezlik içkindir. İktidarlar bu düzeltmeyi dinbilim, devlet, ümmet, İslam adına yap-salar da o alevilikler ferman dinlemez, yoluna devam eder. Bu metinde yer yer kullanılacak “din” kavramı –büyük içbaskıyı aşabilecek– bu bağlamda kullanılacaktır. Bir düzeltme, yönlendirme bir tartışma açma arzusuyla değil konunun nesnesi olarak dini belirtmek için kullanılacaktır.

Birlik çokluğu inkar ederek kurulamaz. Aksine inkarın İslamın yasakladığı “şirk koşmanın” başka dinlerde yollarda olduğu gibi alevilik Yolunda da yasaklığı vardır. Çokluk olmadan çokluğu görmeden hiçbir alanda konumda demde birlik olamaz. Bu Ortadoğu’da geçerli tasavvufta vücutçularla mevcutçular arasındaki tartışmadır. Bir yanıyla da Eflatun’dan bu yana düşünce ve eylem dünyasında süren bir tartışmadır. Öyleyse Çokluktan ne anlıyoruz? *“Bir ilk yaklaşım olarak, çokluğu kavramsal düzeyde, halk, kitleler, ve işçi sınıfı gibi diğer toplumsal özne mefhumlarından ayırmalıyız. Halk geleneksel olarak üniter bir kavramsallaştırma olmuştur. Nüfus elbette birçok farklılık tarafından belirlenir, ancak halk, bu çeşitliliği bir tekilliğe indirger ve nüfusa bir özdeşlik dayatır: ‘halk’ birdir. Çokluksa aksine çoktur. Çokluk asla bir tekilliğe ya da tek bir özdeşliğe indirgenemeyecek sayısız içsel farktan müteşekkildir: Kültür, ırk, etnik köken, toplumsal cinsiyet ve cinsellik farkları kadar farklı emek biçimlerini, farklı yaşam tarzlarını, farklı dünya görüşlerini, farklı arzuları da kapsar. Çokluk tüm bu tekil farkların çoğulludur...”* (Hard ile Negri 2004: 12).

İktidarların alevilikleri reddedişinde bir neden olarak gösterilen ve bu reddiyeinin kendisinden daha önemli olan aleviliğin zenginliği gücü dokuz canlılığının çıktığı kaynak olan çokluğu ve çoğulluğu bir zayıflık ayıp aşağı bir durummuş gibi sunmasıdır. Son dönemlerdeki alevi taleplerinin hükümetler tarafından kabul görmeyişine bahane yapılan bu kudret dağılan, eriyen, yok olan aleviliğe yeni oluşlar, akışlar, birikimler, varoluşlar kazandırabilir. İktidarlara onların alevilere kabul ettirmeye çalıştıkları anlayışları kabul edip kendi anlayışlarını kavramlarını paradigmalarını unutarak alevi hakları eşit yurttaşlık hakları mücadelesine girilemez. Hükümet *“hangi birinizi karşımıza alacağız! Önce birlik olun*

sonra bana gelin” deyince, çokluk olmanın kötü bir durum konum dem olduğuna hemen inanıp birlik gösterilerine başlamakla, birlik arayışlarına girmekle bir yere varılamaz. Bu çokluktan kişi örgüt özne olarak utanıp hemen yüz kere aleviliği devlete para şan mülk güç kazanma karşılığı bazan da hiç karşılıksız sadece devletçi düşüncelerinden dolayı satmış kişilere kurumlara bu dönemde ses çıkarmadan onları topluluklara anlatmadan onlarla mücadele etmeden bir hedefe varılamaz. Hükümet bu söyleminde samimi olsaydı saraylarda kendine uygun “temsilciler” bulup gizli görüşmelere oturmazdı. Hükümet bugün bu görüşmeleri cidden unutmuş olsaydı, aleviliği başkalaştırma programı yapmamış olsaydı, samimi olarak “hangi biriniz” deseydi bile bu “serzenişteki” tekçiliğe yönlendirme –apel manüple– aleviliğin bugüne kalan mirasına son vermenin en etkili ve kestirme yoludur. Çünkü “hangi bir...”le başlayan hüküm edenlerle görüşebilmek için sessiz seyirci beklentili kalmakla “birlik” görüntüsüyle güçlendirilmiş görünse bile –aman sert tartışmayalım belki devlet aleviliğe yasal bir dayanak sağlar– Yoldan geriye ne kalır? Yol derdi dışındaki dertlere duçar olanların –en başta yaygın olarak bürokrasiye ya da meclise tutulanlar – peşlerine düşüldüğünde bu onların gizli dertlerine çare olsa da Yolun hangi sorunu böylesi bir birlikçilikle çözülebilir?

Bunlar yüzünden en azından bunlar yüzünden bile hakkın ve hakikatın bağılsı olan aleviler (ehl-i haklar: hak ehli, hak halkı, hakikatçılar, gerçekler, gerçekçiler, gerçeğe hakka tapanlar) bu çokluktan elde kalanları gözbebekleri gibi korumaya çalışmalıdır. Zaten burada anlatılan yaklaşım ve gerçeklik yani çokluk olgusu biz-zat yolun kendi anlatısında kendi betimlemesinde vardır: *Yol bir Sürek bin bir*. Yol kavramını kullandığımızda baştan beri sürekliler üzerine düşünüyor eyliyoruz

diyebiliriz. Bu kavram yukarıda belirtildiği gibi yenilerde icat edilen bir şey değildir. Deyişlerde, alevi anlatılarında –kanon, alegorik epik hikayeler meseller– çok sık yer almaktadır. Bozok semahının bir dördlüğü şöyle ünler: “*Sorma be birader mezhebimizi/ Biz mezhep bilmeyiz yolumuz vardır/ Çağırma meclisi riyaya bizi/ Biz şerbet bilmeyiz dolumuz vardır.*” (Çok tanınan bu deyiş değişik kaynaklarda değişik aşıkların demesi sayılır. Buradaki gönderme diğerlerini yok saymıyor.)

Bir Macar çoğulcususu dünyanın bin bir çokluklarını korumak için ömrünü üniversitelerde harçlık etmiş Imre Lakatos bir yazısında çokluğun dertli bir parçası olanlara fısıldar sanki: “...*Sorun, ‘bilinen olgular’ karşısında bir ‘kuram’ı ne zaman elde tutmamız gerektiği, ne zaman başka bir şey yapmamız gerektiğidir. Sorun, ‘kuramlar’ ‘olgular’la çatıştığında ne yapılacağı değildir. Böyle bir ‘çatışma’yı yalnızca ‘tekkuramsal tüm dengelimli örnekçe’ ileri sürer. Sinama durumu bağlamında bir önermenin bir ‘olgu’ mu yoksa bir ‘kuram’ mı olduğu bizim yöntem bilimsel kararımıza bağlıdır. Bir kuramın ‘deneysel temeli’ tekkuramsal bir kavramdır; tekkuramlı tüm dengelimli bir yapıya ilişkindir. Bunu ilkin yaklaşık olarak kullanabiliriz; kuramcının başvurma durumunda çoğulcu bir örnekçe kullanmalıyız. Çoğulcu bir örnekçede çatışma ‘kuramlarla olgular’ arasında değil de iki yüksek düzeyli kuram arasındadır: olguları sağlayan yorumlayıcı bir kuram ile bunları açıklayan açıklayıcı bir kuram arasında; yorumlayıcı kuram da açıklayıcı kuram kadar yüksek düzeyde olabilir...*” (Güzel 1999: 81, 82).

≈

2. Yazı ve söz

Alevi tasavvufu –sofuluk– bir felsefe olarak çıktığı kaynağı insanı, toplumu, dünyayı ve dünyaüstünü anlatır. Bu tasavvufun oluşması için ille de yazıya gerek yoktur. Alevilikte oluşan tasavvuf sünni tasavvufun pek ilgisi yoktur. Sünni tasavvuf devletle kurumla tekkeyle yazıyla ilgilidir. Alevi tasavvuf ise gündelik yaşamın içindedir. “... tasavvufun Anadolu halkının değil, onun idareci sınıfı ve kent ‘agnia-i şakir’inin mesleği olduğunu ifade etmiştik (6). Nasıl olsun ki ‘tasavvuf nedir’ diye soran bir şahsa Cüneyd şu cevabı verdi: ‘hal-ka uyma kirinden arınmak’... (7). Osmanlı da halka karşı duyduğu nefreti her vesile ile izhar etmez mi? Ama burada derhal bir ayırım yapma zorunluluğu çıkıyor ortaya şöyle ki bütün bunlara rağmen bir de tasavvufi halk edebiyatı var, Yunus var... (9) Konunun uzmanlarından A. Mahmud’a göre tasavvuf hareketi üç ayrı yön almış: Selefi tasavvuf, Sünni tasavvuf ve felsefi tasavvuf. İlki bizi ilgilendirmiyor. Cüneyd (ölm. 909) ile gelişmiş ve Gazali (ölm. 1111) ile kemale ermiş Sünni tasavvufa yapışmıştır Osmanlı ve hempaları. ‘Felsefi tasavvuf, İslamın ruhuna zıt olarak ortaya çıkmış, aşırı Şii–Batini hareketlerle beslenmiş, şark ve garp gnostisizminden motifler alarak gelişmesini tamamlamıştır...’(Kelebazi) Anlaşıldığına göre sözünü etmiş olduğumuz halk edebiyatının mülemma bulunduğu tasavvuf, bu üçüncü türden bir tasavvuf olmalı, diğerlerinden haylıca farklı, Tanrı karşısında yok olmayı kabul etmeyen bir tasavvuf.” (Oğuz 2002b: 82, 83.)

Zaten alevi topluluklar yazıyı pek kullanmamışlardır. Bu içinde yaşadıkları kendilerinin yaratısı ve yapımı olan topluluğun yazıya ihtiyaç duymamasından çıkar. Bu durum yeni devletin 1926’da Antalya Tarih-i Encümeni Reisi ve aynı zamanda bir müze müdürünü şaşkına çevirir. Nasıl olur bütün bunlar? “Müstakil ki-

tapları yoktur. Denebilir ki Tahtacı'larda müstakil ve malum olan bir tarikat yoktur. Her gelen muhtelif tari-kata mensup meşayih, itikatlarına bir şey ilave etmiştir. Tarikatlarında Şii'lik, Bektâşi'lik, Caferi'lik, Batîni'lik ve celi [açık] bir surette **hulul ve tenasüh vardır** ki kör körüne bu tarikat halitasına saliktirler ve **dinleri ağız-dan ağıza intikal** etmektedir...[vurgular benim.]” (Fik-ri 2007: 107). Yazı topluluk içinde insanların, kümele-rin, sınıfların farklılaşmasına dayanan dikey örgütlen-meli uygarlık ve kültürün bir ürünüdür. Yazı alacakla-rın, borçların, yükümlülüklerin, ödevlerin yerine geti-rilmesini unutturmama unutmama kısaca kayıt etme ih-tiyacından bunları izlemek zorunda olan kişi sınıf ve katların bir ihtiyacı olarak icat edilmiştir. Sözlü bir kül-tür gelenek içinde yaşamış topluluklar ise bütünlükçü, eşitlikçi, özgürlükçüdür. Toplumsal örgütlenmeleri bas-it, doğrudan insanın ve topluluğun ihtiyaçlarının karşı-lanmasına yöneliktir. Kültür değerlerini, dinsel değerle-rini, hukuksal töresel değerlerini topluluğun hayatının yeniden yapılması ve yaratılmasından derlemişler oluş-turmuşlar sonraki kuşaklara dinsel töresel geleneksel ve göreneksel imge, simge, gerçeklik ve yükümlülüklerle sözlü olarak devretmişlerdir. Söz kutsaldır ve topluluk yaşamının merkezinde yer alır. Söz kurucu yapıcı kuşa-tıcı yaratıcıdır. Bu yüzden de yazının dünyasında oluş-turulan kutsal kitaplar kendi kaynaklarını işaretle “*önce söz vardı*” diye başlar.

Başlangıçta yazıyı kullanan ve öğretenler ise yazı dünyasının gerçekte var olan farklılaşmış, bölünmüş, işbölümü yapılmış, şiddetin kullanımında özel kurumlar oluşturmuş bir toplumun görevli bir kümesidir. Böylece toplumsal üstlükler ve altlıkların açıkça görüldüğü uy-garlıklarda yazı yine de çoğunlukla üst üstünlükler dünyasının bir ihtiyacı ve işiydi. Eski uygarlıklarda kül-tür, bilim olarak dinle uğraşan dini uygulayan ve dinsel

yargıyı da ellerinde tutan dinadamları sınıfının elindeydi. Bunlardan sonra sırasıyla yönetici hanedanlar, devlet yöneticileri, savaşçı sınıf yöneticileri kültürü temsil ederdi. Bu temsilciler kendi gözlerinde ve dünyalarında yeryüzü ve gökyüzünün seçilmiş sahipleri idiler. Gök-türklerin kağanı Bilge 700'lerin başında şöyle söyler: *"Tanrı (öyle) buyurduğu için, devletliyi devletsiz bırakmış, hakanlıyı hakansız bırakmış, düşmanları bağımlı kılmış, dizlilere diz çöktürmüş, başlılara baş eğdirmiş"* (Tekin 2003: 67). Bu dünyayı yeri ile göğü ile hatta yeraltı ile bilmek ve yönetmekle birlikte kültürlüler olarak yazıyı temsil edenler olarak öteyi de pek çok bilirlerdi.

Yazı ile devlet yazı ile iktidar yazı ile insanların ayrıcalıklı kılınmışları... çiftler oluşturur. *"Ensestın emperyal oluşumdaki yeni konumu için o halde sadece, arzulama-üretimi ile ilgili olarak temsili daha yabancı, daha acımasız, daha kusursuz veya daha 'sınırsız' kılacak olan, temsilin derin öğelerindeki bir göçten söz ediyoruz. Ama temsilin diğer öğelerinde, kayıt sociusu yüzeyinde etkileşenlerde, bağıntılı bir elle tutulur değişim üretilmemiş olsa bu göç asla mümkün olmayacaktı. Temsilin yüzey organizasyonunda dikkate değer bir şekilde değişen şey, ses ile grafizm arasındaki ilişkidir: en eski yazarlar bile açıkça görmüşlerdir ki yazıyı yaratan despottur, veya daha doğru bir biçimde, grafizmi bir yazı kılan emperyal oluşumdur. Yasama, bürokrasi, muhasebe, vergilerin toplanması, devlet tekeli, emperyal adalet, memurların faaliyeti, tarih yazımı: despotun tören alayında tümü yazılıdır."* (Deleuze, Guattari 2012: 270.) Bu ayrıcalıklı yöneticileri ticaretle uğraşanlar kıskanırdı. Çünkü kıskanılanların yazının malikliği yanında ve yazının sonucu azımsanmayacak bir mal mülk altın birikimleri bunlarla birlikte devlete vergi vermeme ayrıcalıkları öldüklerinde servetlerini mülkle-

rini çocuklarına miras bırakabilme hakları kurumları – vakıflar gibi– vardı. Kıskananlar maddi birikimlerini dönüştürerek zamanın bir noktasında farklı coğrafyalarda, farklı çağlarda kıskanılanların ellerinde bulunan yönetim makinesini kullanma hakkını kendileri alacaklardı.

Modernlikte göçebelik: türküyle yazının döğüşleri

Göçebe toplumlar sözlüdür seslidir. “*Ama bir grafik sisteminden yoksun oldukları için değil: yeryüzündeki bir dans, duvardaki bir çizim, bedendeki bir işaret bir grafik sistemidir; bir jeo-grafizm, bir coğrafyadır. Bu oluşumlar sözlüdür, çünkü tam da sesten bağımsız bir grafik sistemine, sesin üzerine dizilmeyen ve onun emri altına girmeyen, ama ona bağlanan, ‘sanki parıldamakta olan bir organizasyon içinde’ koordine edilen ve çok boyutlu olan bir grafik sistemine sahiptirler. (Ve doğrusal yazının karşıtı olduğunun da söylenmesi gerekir: uygarlıklar ancak grafik sisteminin bağımsızlığını ve kendine özgü boyutunu yitirmeleri yoluyla sözlü olmaya bir son verirler; grafik, sesin üzerine dizilmesi ile sesin yerini alır ve kurgusal bir ses tetikler.)*” (Deleuze, Guattari 2012: 252.)

Yazının yaygın olarak ayağa düşmesi milliyetçilik çağında milletli devletlerin kurulması ileldir. Bu süreçte milliyetçi devlet ideolojik olarak ihtiyaç duyduğu adı olan bir milleti oluşturmak ve ona ait egemenliğin meşru ve yasal temsilcisi olarak güç kullanımını elde edip milleti bir arada tutabilmek ve yönetebilmek için yazıyı bir güç olarak kullanmak zorundadır⁴. Zorunlu eğitim bir yandan üretim biçiminin devleti zorlamasıyla ku-

⁴ Bu bir toplumun yıkılıp yerine yeni bir “şeyin” oluşturulmasıdır. Tam bir paradigma değişimidir: Sözün kutsallığı yerine yazının belirleyici kutsallığı ve yazının temsilcisi olarak devletin kutsallığı geçmeye başlamıştır.

rumşallaşır. Kapitalizmi ya da sosyalizmi seçmiş bir siyasal yapı modernizm denilen sistemin “insan kaynakları” ve hayali millet ihtiyacını en başta karşılamak için yaygınlaştırılan “talim ve terbiye”yi kendi dünya görüşlerini öğretmek ve ona uymak zorunda olanlara⁵ geçirerek yaparlar. Bu kurulan okullarda ve toplum içinde benzer amaçlı her kurumda –camilerden köy odalarına, ordudaki Ali okullarından her yerleşimde, işlikte verilen halk eğitim okuma kurslarına– gerçekleştirilir. Kısaca örgün ve yaygın eğitim⁶. Esasında başlangıçtaki zorlamaların devletin ideoloji ve politikalarının toplum tarafından benimsenmesiyle kendiliğinden ve devletin yazı dünyasının sözün dünyasını yok edecek düzenlemeleriyle olur. Artık yemin etmenin hiçbir geçerliliği yoktur. “Devletin dili yazılı bir kağıt olarak belgedir.”

Önce kuru bir propagandayla başlatılan olmayan okuma yazma ihtiyacı kapitalizmin toplum içinde ya-

⁵ Neden “talebe, öğrenci, mektepli” gibi sözcükleri kolayca yazamıyorum? Soru: okuma yazma öğrenmek diye bir ihtiyacın olmadığı zorunlu eğitimin uygulandığı yıllarda milleti oluşturan çoğunluk neyi talep eder de talebe neyi öğrenmek ister de öğrenci olur? (1927 nüfus sayımında Türkiye’de okuryazarların genel nüfusa oranı %4.7’dir. Onlar da “idareciler” ile dinadamları olsa gerektir. Bu oranlar 1935’te 16.5 milyon nüfusun % 20’si, 1945’te % 30’u, 1950’de % 34’üdür.) 2012’de bile “Türkiye’nin ileri batı bölgelerinde” eylül ekim aylarında tarlalarda, aralık ocak aylarında zeytinliklerde, mayıs haziran aylarında başka illerdeki tarlalarda çapacı “küçük işçiler” olarak yetişkinlerin ücretlerinin çeyreğine çalışan bazı ilçe okullarının 1/5’ini oluşturan bu çocuklar mektepli/okullu ya da talebe/öğrenci midir?

⁶ Eğitimin Osmanlıcası terbiyedir. 1800’lerden bugüne yücelttiğimiz terbiye, araba atlarında atlar yoldan çıkmasın diye ucu sürücüde diğer çatal ucu atın geminin iki yanında bağlı bir “yönlendirme ve gerektiğinde asılıp ata acı vererek durdurma” aracıdır. Eğitime terbiye diyen devletli erkekler bu ilişkiyi bile isteye kavramlaştırdılar: Talim ve terbiye yük atı çift atı araba atı bunlara gerek kalmadığı için yarış atları –hipodrom okullarda– yönetmenin sadece iki aracıdır.

yılmasıyla genişlemesiyle gerçeğe dönüşür. Zorunlu bir ihtiyaç olmadan okuma yazma öğrenilse bile kullanılmadığından dolayı unutulur. Zaten gündelik hayatta yazıya ihtiyaç duymayan kişiler okuma yazma öğrenmeye karşı isteksizdirler. Neden istesinler ki! En temel ihtiyaçlarını karşılayacak halde değilken okuma yazma öğrenmeye ayıracak bir anları olamaz. Öğrenseler bile okuma yazmayı ne sıklıkta ve nerede kullanacaklardır? Bir ekmek alırken birkaç dakika zihinsel hesap yapan – ya da belediye ekmek bayilerinde daha ucuz ekmek alabilmek için bir saatini kuyrukta geçiren– bir insan geçim maddelerini elde etme zamanı dışında boş zaman denilen sürelerle sahip değilken bazan da işsizlikten güçsüz düşmüş bir halde bütün zamanın boşluğundan dolayı okuma zamanını nasıl bulacak? Yazmasız bir okuma hem ne işe yarar? 2012’de Türkiye’de orta ve alt sınıfların hayatlarında yazının yeri ne kadardır ki? Bu keyifli zamanı bulsa bile yaratılması maddi olanaklara, sınıfsal komuma ve yaşadığı çevredeki diğer insanların yaşam biçimlerine bağlı gelişebilecek hangi kültürel ihtiyaçlar o insanı okuma yazma eylemi içine itecek? Devletin “kurucu gazetesi” gibi ideolojik basılı ürünleri, devletin ve zengin sınıfların özendirici yaşamlarını yazan gösteren yönlendirici gazeteleri dergileri kitapları almayı neyle becerecek? Bunları okuyup da “cehaletinin ve isyancılığının” karanlığını nasıl aydınlatacak?

Cumhuriyetin yeni yönetiminin yasal zorunluluklarına rağmen 2012’de bile devletin okullarına toplamdaki oranları bir hayli yüksek bir kesim öğrenci devam etmemektedir. Bir yanda hayatlarını çocuklarının iyi bir okulda okuması için harcayan orta ve üst sınıflardan annababalar bir yanda çocuklarını okula göndermek istemeyen her fırsatta onları evin geçimliklerinin temininde çalıştıran alt sınıflardan annababalar. Eski bir

arabanın ön camının hemen altında iri harflerle “*okumadı sürünüyor de,*” yazılıydı. Bugünkü toplumsal durumla ilgisiz de olsa Türkiye için 1980’lere kadar geçerli olan bir anlayışın ifadesi. 12 Eylül 1980’deki Faşist darbeye kadar insanlar okuyanların kurtulacaklarına inanırken birden tv. ekranlarında kitapların suç aleti okuyanların yoldan çıkmış terörcüler olduğunu gördüler.

***Her şeyin başı eğitim
ya da ağacı yaşken eğip düzene birey kılma***

Devletin tarihi bir parçasıyla 1923 sonrası zorunlu eğitim yasalarının uygulama tarihidir de. Bu tarih aynı zamanda bir nesne olarak toplumun tarihidir. Topluma sunulan “her şeyin başı eğitim” savı kitleler tarafından kuru kuru tekrar edilse de içerdiği anlam kitlenin anlamak istediği ve anladığı anlam değildir. Sorun devletin ihtiyaç duyduğu insanı toplumu yaratma yaşatma sürecinde gerçeğin yakın bir resmini hayal edebilmekte. Eğitim ve öğretim kurulu düzenin oluşturulan yeni toplumun sürdürülmesi işlevini yerine getiren bir devlet kurumudur. Eğitimin kitlelere yazıyı yazılı bir kültürü götürme yaşatma diye bir derdi hiç yoktur. Devlet okuma yazmayı üretim düzeninin, yönetim düzeninin işlemesini kolaylaştırdığı kadar ister öğretir.

Gündelik yaşamda yazının kullanımı modern devletin başlangıcından beri devletle ilişkilerde zorunlu tutulmuştur. Hatta bu Osmanlılarda modernlik öncesinde de yaygındır. Bir haksızlığı şikayet ya da bir istek için devlet katına gitmek zorunda olan topluluk, birey elinde bir yazılı metin, arzuhal (dilekçe) tutmak zorundadır. Arzu, dilek kelimeleri –istek değil, istek olsaydı devlet istekname derdi– kağıdın üzerinden onu taşıyanın bilincine –bu göçebede bir topluluk bilincidir–, “arzu/dilek”i kağıda yazanın bilincinden kağıdın üzerine

geçerken birinci olarak bu dilekleri yüce bir katın kapısına bildirmeyi bilinçlere nakşeder oyar. Dilekçeyi – 1960'lara dek arzuhal, devlet daireleri önünde isteyenlere bunu parayla yazanlara arzuhalci denirdi– alıp işleme koyan memur⁷ da o “yüce katın, emir veren katın” bir aracısıdır. O kat ne ilk kapıda ne de başka kapılarda görünür. Ama onun aracıları yoluyla dilekçi dinleyenlere ulaşır. İkinci olarak o kat bunu kabul eder ya da etmez. Daha sonra da diğer sonuçlar sözün insanını yazının dünyasına bir “şahıs” olarak katılmaya zorlar. Bu şahıs kimliği cumhuriyetten sonra da göçebelere kolayına kabul ettirilememiştir. Osmanlı göçebe çekişmesi geç 17. yy.dan 1940'lara kadar devletin göçebe topluluk kimliğini dağıtıp yerine şahıs sonra yurttaş olarak birey kimliğini geçirmeye çalışması çekişmesidir de. Hele alevi göçebe topluluklara “şahıs olma, birey olma” bir türlü kabul ettirilememiştir. Hala alevi kökenli insanlardan çoğu “benliğe lanet” çekerler. Parça parça işleyen devletin bin kurumu “şahıs” kimliğini son olarak Batılı uygulamaların etkisiyle sadece yazıyla yasalar karşısında eşit olan yurttaş kimliğine çevirmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında insanlar hala Köprülüzade, Ka-

⁷ Etimolojik sözlüklerde memur arapça “ma'mur [M.'M. V. R.] emredilen, emir kulu” (Nişanyan 2009: 399) olarak açıklanmış. Bence bu anlama “mamur: bayındır edilmiş, şen, şenlendirilmiş” anlamları da eklenmelidir. Çünkü anlamın Arapçada olduğu gibi Anadolu'da da aynı olmasını gerektiren bir güç yok. Her ne kadar günümüz alt ve orta düzeydeki kapıkulları pek şenlendirilmiş olmasalar da yoksul insanlar mamur sözcüğünü yaklaşık bu telaffuzla “hayatı kurtulmuş” anlamında anladılar anlattılar. Türkiye'de oku kurtul boşınancı bir batıl olarak bundan çıktı. Osmanlı'da da mamurlar devlet tarafından kurtarılmadı. Onların hidayete erenleri kendi özel (her ilişkiyi akçeye çeviren azgın feyilli) becerileriyle hidayı oldular. Bugün KPS gibi sınavlara girenlerin sayıları düşünüldünce, hele hele bu sınavlarda kazanıp da ataması yapılmayan öğretmen adaylarının eylemlerini görünce insanın memur olunca “mamur” olunacağına geçmişlerdeki gibi inanası geliyor.

raosmanzade, Koçzade'dir. Bu soyadı kanunundan sonra da sürer. Göçebeler açısından ise birey olmak anlaşılamaz bir kategori olmalıydı. Topluluğa bağlı olmayan aşirete cemaata obaya işaret etmeyen bir insan tanımı her ne düzeyde olursa olsun anlaşılamazdı.

Her şeyin başı eğitim inancı milliyetçilik ve onun örgütlenmesi olan cumhuriyetçi devletlerle ortaya çıkıp yaygınlaştırılan sonra da zorunlu eğitime çevrilen okullulaştırma siyasetleri yerliyurtlu kılınan göçebelerin temel dertlerine bir çözüm getirememişti. Yoksulların en potansiyelli çocukları milletin eğitimi (terbiyesi) yoluyla öğretilenlerle yeni devşirmeler olarak yüce katın aracılığına katılmaya başlamışlardı. Bu katılma başlangıçta toplumun önemli bir kesimi tarafından istenmemişti. Kentlerde ve kasabalarda kurulan bazı yatılı okullara köylerden öğrenci yazmaya gelen memurlara karşı çocuklarını saklamalar, köy dışında topluca saklanan çocukların memurların gidişiyle birlikte kırandan kurtulmuşların sevinciyle köye dönüşleri bir hayli çok yaşanmıştır. Zaten her devletin temel kaygısı her türlü kayıtdışıını ortadan kaldırmak, her şeyi kayıt altına almaktır.

Osmanlı yöneticileri 1680'lerden beri göçebe, yerleşik, kentli toplulukları en başta insanlarını kayıt altına almaya çalışmıştır. Topluluklar buna direnmişlerdir.⁸ Sonra direniş yavaş yavaş yok olur. Çünkü yaşayabilmek için devlet kapılarında mamur olabilme toplumun

⁸1961'de Ankara'nın bir köyünde ilkokul son sınıfta olan 12–14 öğrenciden nüfus kaydı olmadan okula devam eden 7–8 öğrenciden biri de bendim. Çıkarılan aften ziyade –kayıtsızlık para cezasına çarptırılma nedeniydi– öğretmenin bu çocuğu okut telkinleri sonuç vermiş olmalı ki o güne kadar beni çağırdıkları adımlı nahiye müdürü beğenmediğinden adım değiştirilerek de olsa “kelle kağıdı”na sahip oldum. Türkmenler kelle yerine “boğaz” kullanırlar: kaç boğazın –çocuk, kadın– var?

yoksulları açısından bir umuttur. Sözüñ dünyasında olmayan bir şey “okuyup adam olma” öğrenilmiş ve benimsenmiştir. Şimdi çocukları dağda saklama devri hiç yaşanmamış gibi geçmişte eriyip gitmiştir. Türkiye’deki devletin köy enstitüleri deneyi ululanmadan önce bir de bu yönden irdelenmelidir. Osmanlıda devşirmelerin gittiği enderun denilen doğrudan yüksek yönetici yetiştiren okullar vardı. Köy enstitüsü, sonra da öğretmen okulu ise bitirenlerinin üniversitelere gidemeyeceği, sınavlı dönemlerde üniversite sınavlarına giremeyeceği okullardı. Ancak bu okulları bitirenler enstitü denilen 2, 3 yıllık okulların sınavlarına girebilirlerdi. Daha sonra not ortalaması çok yüksek öğrenciler yüksek öğretmen denilen sadece öğretmen yetiştiren okullara gidebildiler. Günümüzde de süren parasız yatılı okul deneyleri, yatılı imam hatipler, yetmiyormuş gibi “sivil kuruluşların” ve vakıfların kurduğu yurt deneyleri, öğrenci evleri uygulamaları kutsanmadan önce resmi tarihin tezlerinin dışında bir gözle ve zihinle irdelenmelidir. Türkiye’de memurluk mamurluk değildir. Yöneticiler ise okullardan değil yönetim aygıtlarında bulunurken siyasi iktidarın uzantılarıyla başarılı ilişkiler kurabilenler arasından zuhur eder.

1940’larda zorunlu yerleştirilmeleri –1946 toprak ve kadastro tesciliyle– tamamlanan eski göçebe yarıgöçebe topluluklar kapitalist ekonominin ve liberal demokrasinin bir gereği olarak yazı ve dünyasıyla hızla bütünleştirilmek istenmektedir. Buradan çıkmış olan halkçılık o günkü hükümetlerin uygulama planlarının ihtiyacı dışında çıkmış bir toplumculuk olarak anlaşılmalıdır. Zaten devlet kuranların oluşturduğu tek partinin simge oklarından biri de buydu. Halkçılık bir yönüyle de var olan topluluklar dağıtılarak devletin istediği insan tipini kurmaca olarak farksız, sınıfsız, adı halk olan adı millet olan şekilsiz bir kalabalığın itaatçi

bir üyesini yetiştirme planıydı. Dönem plan dönemiymi program bu denli dile düşmemiştir daha.

Elbette göçebelerin var olan iktidarlara karşı direnişinde başvurduğu yaklaşımlardan biri de iktidarların bütünleştirme birleştirme şekilsizleştirme projelerine içerden yapılan muhalefettir. Bu muhalefet sistem içinde bir muhalefettir. Kendiliğinden ve içseldir. Enstitülere götürülmesin diye çocuklarını saklamak vergi memurlarını haber alınca koyun sürüsünün bir parçasını bir tepenin arkasına saklamak gibi tutumlar içseldir. Hedefleri iktidarların yeni yük ve yükümlülükler getiren uygulamalarını kendi yaşamlarını birazcık da olsa kolaylaştırma doğrultusunda eğip bükmeştir. Bu tavır milliyetçi sosyolojik bir yaklaşımla “gerici” olarak damgalanırken –cahil, eğitimsiz, vahşi, ilkel, çoban, köylü, hırsız, Kürt, Kızılbaş...– geçmiş düşününlerin onu anlamaya çalışanların bu kurgusal olguyu kabulde acele etmemeleri gerekir. Modernliğe milliyetçi çağdaşlığa direnenlerin kendiliğinden oluşmuş gerekçeleri vardır. Vahşi bir savaş modern devletin marifetidir. Dersim’ler durmadan kan akan dereleriyle modern bir toplum isteyen devletlerin barbarlığının görgü tanıklıdır. Türküler yazıya bir kere daha yenilmiştir. Günümüzün küresel dünyasında kültürel bir örgüt olan yazarların örgütü PEN’in ABD Başkanı Mailer 1986 kongresinde “biz söze aştığımız. Onunla gurur duyuyoruz. Söz, devletin kuruluşundan çok daha eskilere dayanır. Söz, yeryüzündeki en eski insan varlığının her dirilişiyle ulaşır bize. Yazar olarak bizler yaşamlarımızı sözün ilkel gücüne bağlı tutmaya herkesten çok mecburuz. Hindistan’da Vedalar bize hala şöyle der: ‘Bütün tanrılar kelama⁹] dayanır, tüm hayvanlar ve insanlar; tüm ya-

⁹ “Mecliste arif ol kelamı dinle/ El iki söylerse, sen birin söyle/ Elinden geldikçe sen eylik eyle/ Hatıra dokunup yıkıcı olma// ” (Karacaoğlu 2003 –haz. Öztelli– : 377).

*ratıklar kelimada yaşar... Kelam, ilahi dünyanın merke-
zidir.*’ (Sanders –aktaran– 1999: 11)” demektedir.

Söz yok edilmeye çalışılıp yazının dünyasına geçil-
diyse bu geçişin sözlü dünyanın yeniden baskınlığının
yaratılamayacağı anlamına geldiği iddia edilemez. Ya-
zının baskınlığının da sınırları süresi modasının bir so-
nu vardır. Bunu daha şimdiden görüyoruz. Yazılı dünya
yazının dünyası yarattığı yeni sorunların yumağında
terk edilmeye başlanmıştır. Görselliğin görüntü dünya-
sının kapıları çoktan açılmıştır. Daha şimdiden milyar-
lar gündelik yaşamlarında yazıyı modernliğin temel
araçlığından dışlayarak yazıyı bir görsel unsura görün-
tüye çevirerek daha geri sıralara atarak görsellik dünya-
sına girmiştir. Bu girişte ve sonrasında görsel dünya
egemenliğinde nasıl yazı dünyası sözü yok edemediyse
görsellik de sözü ve yazıyı yok edemeyecektir. Elbette
görsel dünya insanı görüntünün temel olması yanında
sözü yazıyı gündelik yaşamda ikincil olarak kullanmayı
ya da görselliğe bağlı olarak kullanmayı sürdürecektir.
Hiçbir teknolojik yönlendirme –meta dünyasının pazar
hareketlerini hızlandırma teknikleri, ihtiyaç yaratma
teknikleri olarak– hiçbir sermaye gücünün yeni yaşam
alışkanlıkları yaratarak yaptığı yönlendirme sözü yok
edemez. Söz bazı zaman bazı dönemlerde bağımsızlığı-
nı yitirerek geride kalabilir. Ama söz yok edilemez. Söz
yok edilirse insana ve insanlığa ait ne varsa yok edilmiş
yeni bir düzene makinelerin temel olduğu ve hükmetti-
ği bir düzene geçilmiş olur. Orada asıl olarak makine
ile makine ilişkisinden bahsedilir. Orada elbette makine
egemenliğinde makine ile insan ilişkisine de yer ola-
caktır. Ama insanın çok geride kaldığı, makine eşya,
makine doğa, makinelerin kültürü içinde bir makinein-
san olarak yer aldığı bir makinedünya.

N. Hikmet’in 1923’te yazdığı biraz Batılı fütürist
akımların etkisi biraz makinelerin üretim araçları olarak

toplumsal mülkiyetlerinin sağlanmasıyla toplumun kolayca bir çırpıda bir ayaklanma süresinde kurtulacağı gibi saf sosyalist kurgularla biraz da sanayinin pek gelişmediği bir toplumda –hele 1915 “göçürtmesi” sonrası elindeki zenaatçıları sobacıları maltızcıları bile kaybedip gündelik ihtiyaçlarını karşılayamayan bir toplumda– makineci romantik bir şiir o dönemde kulağa hoş gelebilirdi. Dönem değişmişti yer değişmişti. Makine kırıcıları¹⁰ makine sevicilerine dönüştürülmek isteniyordu. Çünkü sanayi kurtaracaktı sömürülen ezilen insanı. Elektrik eşitleyecekti toplum üyelerini. Makine çalışmak zorunda olan ezilenlerin boş zamanını artırarak insanlığa özgürlük serbest zaman bahşedecekti... “Trrrrum,/ trrrrum,/trrrrum!/ trak tiki tak!/ makinalaşmak/ istiyorum!/ Beynimden etimden iskeletimden/geliyor bu!/ Her dinamoyu/ altıma almak için/ Çıldırıyorum!/...” (Hikmet 2002: 22.) Elbette bu değerlendirme biraz güdük kalıyor. Çünkü sadece makinelerin toplumsal üretimdeki yeri gözönüne alınıyor. Sorun şiirin içeriğine döndükçe karmaşılaşıyor. Nazım Hikmet ya bir arzu üretiminden, onun özgürce yeşereceği bir toplumdan ve onun alt makineleri olan birbirine bağlanmış bireylerden bahsediyorsa? Öyle ya makineleşmek isteği –arzusu– “beynimden etimden iskeletimden geliyor...” Bu da toplumsal üretimi, onun bağlantılarını, uzantılarını arzularını özgürce gerçekleştirecek insan-makinelerin toplumuna –sosyalmakine– yönlendirecektir... (konuya yine döneceğiz.)

¹⁰ “Yine de bu erken dönem hareketlerinin Britanya’daki, gücünü hafife almanın gerçekten hiçbir özrü yoktur. Gücün temellerinin makine kırmada, isyanda ve genel anlamda mülke zarar vermede (ya da modern terimlerle sabotajda ve doğrudan eylemde) yattığının farkına varmazsak bunların ne anlama geldiğini kavrayamayız” (Hobsbawm 1998 –?– : 16, 17).

Gidişat tehlikeli bir durum almıştır. Makineler doğayı toplumu insanı bitirmeye çoktan başlamıştır bile. Sorun kapitalist üretimin egemenliğinden doğmaktadır. Kapitalist üretimi başlangıçta temel olarak ulusal pazarlar için düşünen azami karcıların üretimde pazarlamada ulusal sınırları kaldırmak mavi küreyi kapılazmin işletilebileceği bir yere çevirme arzularından çıkmaktadır. Sorun mavi kürede kapitalist üretimi büyütecek bir pazar kalmadığından kapitalistlerin insanın tekine bireye yönelerek tüketimi çoğaltıp duran siyasetleri ideolojileri bilimleri devreye sokmasındadır. Bugün normal olan tüketen insandır. Çok normal çok tüketen daha çok normal daha çok tüketen... insandır. İlerleyen gelişen büyüyen bazı kapitalist şirketler bazı sermaye kuruluşlarıdır ki bu üretimle büyüme değil batırılan çökertilen diğer şirketlerin pazardaki yerini alarak gerçekleştirilmektedir. Öyleyse her tüketici bireyin dünyayı yok etmeye başlamış bu üretim pazarlama tüketim çarkından kurtularak postmodern yaşam tarzını sınırlayarak daha az tüketip daha az çalışarak başka insanlarla ilişkilerini bağlarını kısaca dünya topluluğu düşlerini ütopyalarını hatırlamasının zamanıdır. İlerleme sanayileşme modernleşme düşünce ve uygulamaları aydınlanma çağından beri övülmesine rağmen toplumlara insanlara uygun iyi güzel doğru... bir dünya oluşturamamıştır. Gezenin ve içindekilerin karşılaştığı bugünkü çözülemez bazı sorunlarla çözülebilir bince sorun bu ilerleme gelişme büyüme daha fazla üretim tüketim... aydınlanmacılığın faydacı pratik aklından çıkmıştır. Temele bireyi alan insan yavrusunu daha bebekken tüketici bir bireye dönüştüren bu makine kırılmalıdır. Her kıtada bir dilim ekmeğe muhtaç insanlarıyla kanlı savaşların ortasında kalmış gözleri korku endişe dolu insanlarıyla içilebilecek sudan yoksun barınaktan korunaktan yoksun çaresiz insanların kitlelerin varlığıyla makinenin nasıl

çalıştığı ortadır. Bu yüzden dünya kapitalist işletmelerden sadece onların temel çıkarlarını koruyan kapitalist devletlerden bunların örgütlediği kanlı savaşlardan bunların yarattığı doğa felaketlerinden... acil olarak kurtarılmalıdır. Onlara ait ne varsa mevta kılınmalıdır.

Bunun için sözün insana aitliği, dinleyen gerektirdiği, cevap veren gerektirdiği... toplum gerektirdiği yeni baştan hatırlanmalıdır. Söz diğer kültürlerin arasında yani yazı yani görsellik eski belirleyici gücünü bulmalıdır. Sonuç olarak gidişat her ne olursa olsun Mailer'in ilahi dünyasının merkezi olan kelimeli söz o ilahi dünyanın şimdi burada yeniden kuruluşuna kadar geçerliliğini sürdürecektir. Sözün yurtları sözün hala kutusal olduğu eller topluluklar bulunmaktadır. Bu söz ülkeleri modernliğe asla teslim olmadılar. Asla direnişlerini kesmediler. Ancak bu birbirinden kopuk yurtlardan kitlesel genel dünya insanlarını ilgilendiren onlara söz söyleyen bir siyaset düşüncesi yaratılamadı. Bu yüzden küreye yayılmış çokdilli efsaneleşen direnişler durumu değiştirmede bir işe yaramıyor. Harcanan büyük çabaların direnişlerde sakat kalan öldürülen her insanın verdiği acıların dünyanın neresinde olursa olsun bugünkü küresel çaptaki sorunların çözümünde işe yaramaz siyaseti çizgilerin işaretleri olduğu anlaşılmalıdır. Dünyanın acil olarak dönüştürülmesi gerektiğini dünyanın yaşanabilir bir yer olması gerektiğini arzulayan herkes özgürlüğün mülkiyetin bağlamlarını eşitliği yerelliğin şimdiye kadar yapılamadığı derece güçlendirilerek yoksulluğun paylaşılması örgütlenmesi dahi olsa eşitlik kurucu gücünün bağlamlarını ve bunların tacı olmazsa olmazı olacak kalıcı sürekli bir dünya örgütü kurulmasının bağlamlarını siyasetlerini eylemlerini yaratmak gerekiyor. 1860'larda insanlar dünyanın o günkü sorunlarına çözüm ararken bütün zamanlarını bu sorunların çözümüne ayırırken sayıları güçleri olanakları bugünkü

dünyada yaşayan aynı konulara zihin yoran insan toplum doğa atmosfer yeraltı... sorunlarının çokluğundan dolayı mutsuz olan insanlardan daha mı çoktular? Daha mı donanımlı akıllı güçlü yaratıcıydılar? Başlamak için yalnızlığın sözsüzlüğün sessizliğin farkına varan insanın söze başlaması yeterlidir. Ancak sözün kime yönelileceği hala önemli bir sorundur.

≈